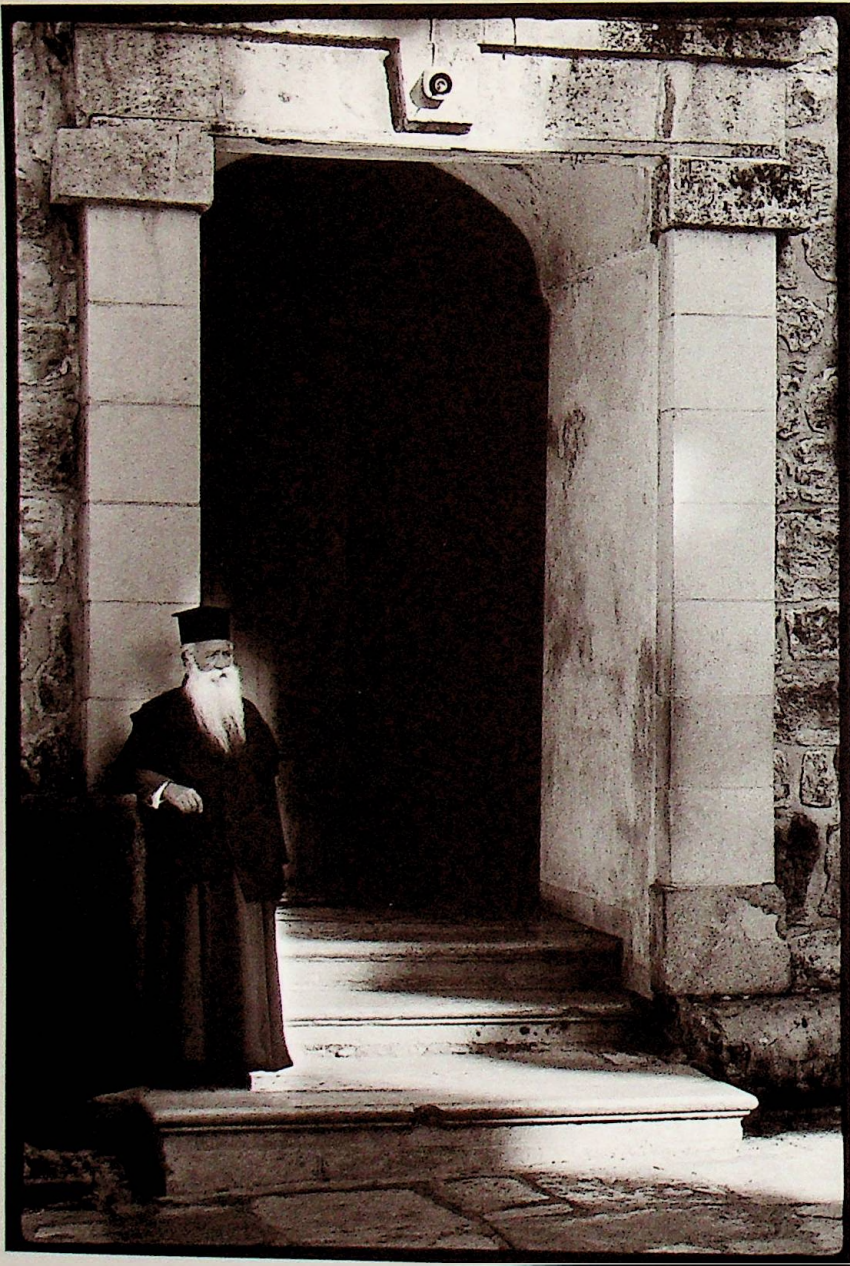

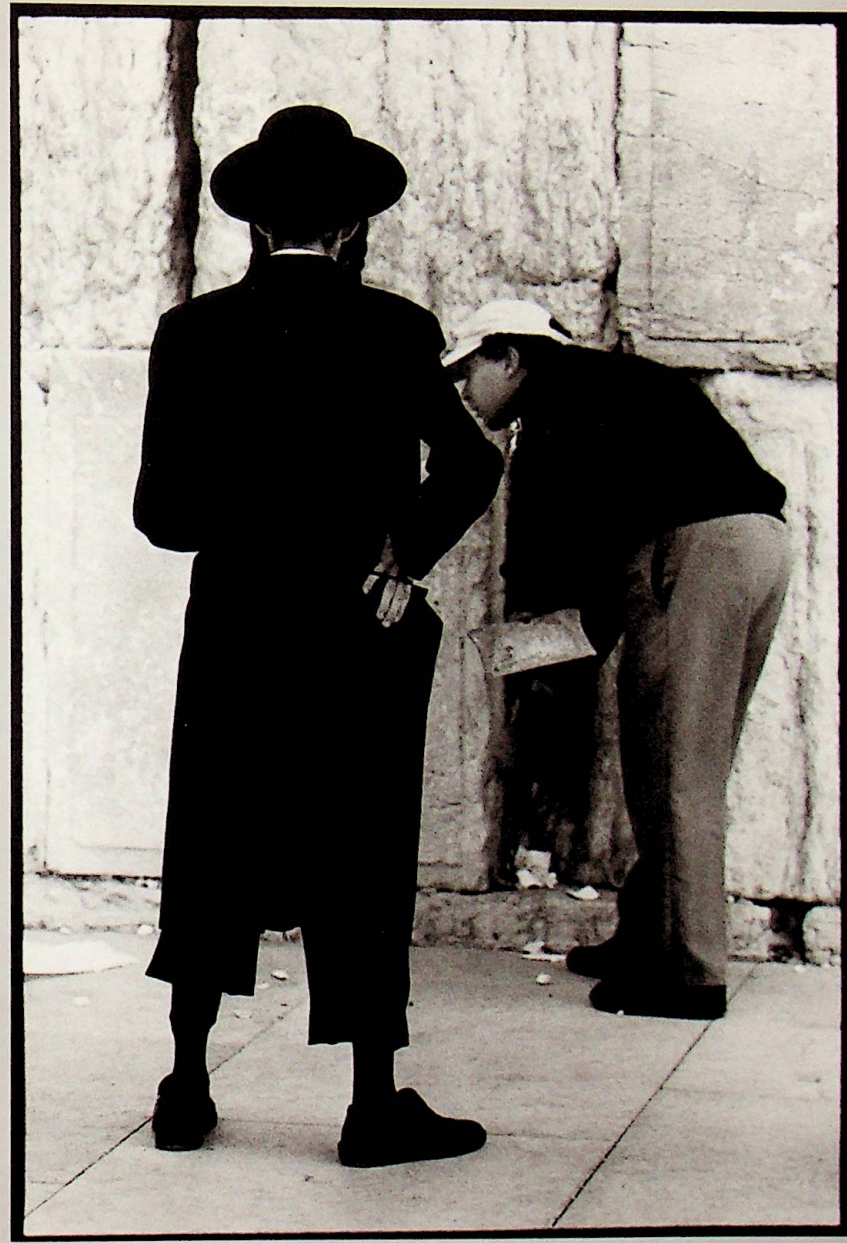
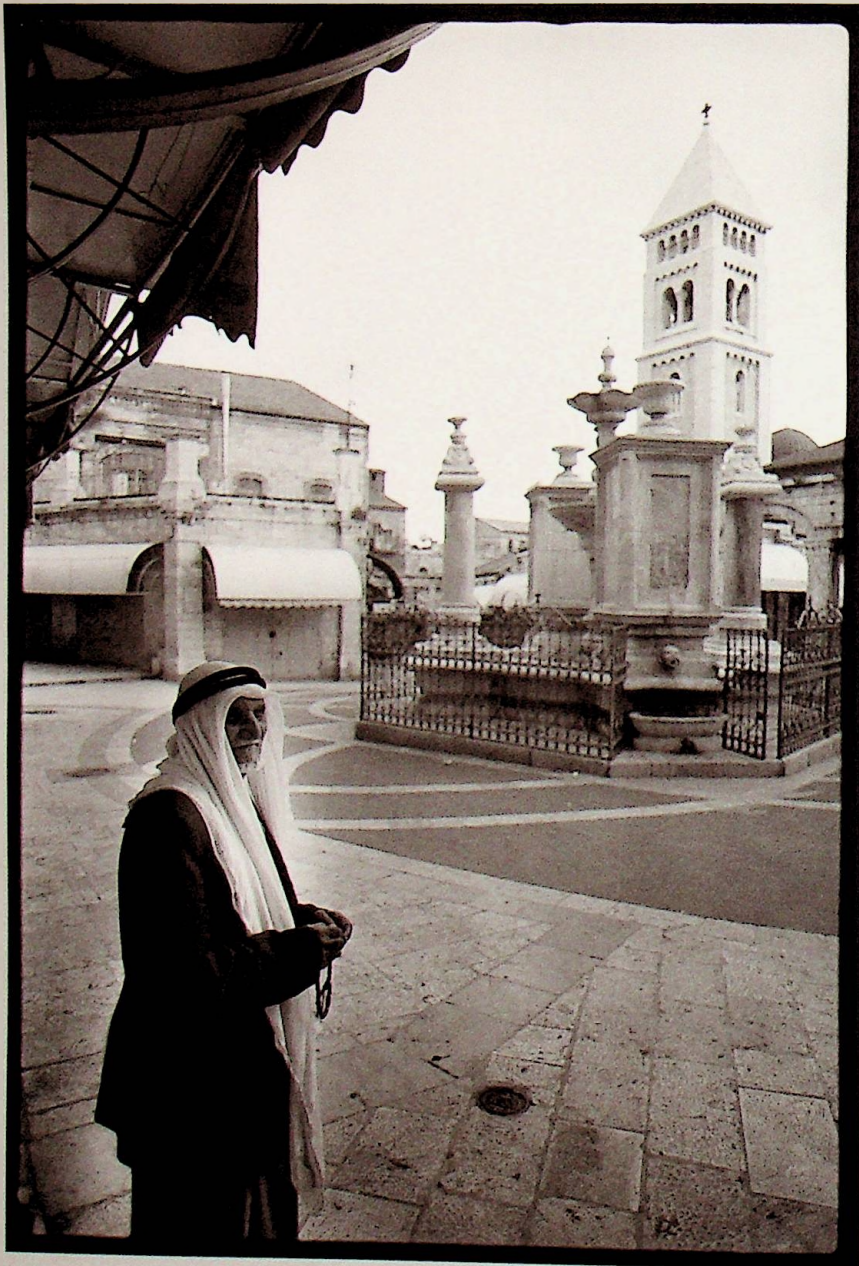
Darije Petković
Jeruzalem
2002.

Fotogalerija KIC-klub
Preradovićeva 5, Zagreb
25. rujna - 25. listopada 2002.

ZLATNI GRAD TAMNIH SJENKI

Nastavlja se muka dvaju naroda na jednoj zemlji, koja korijene vuče još iz biblijskih vremena. Mir između Izraelaca i Palestinaca nikada nije sklopljen i zato što nije postignut dogovor o "zlatnom gradu" Jeruzalemu. Svi bi ga htjeli za sebe, a sveti grad ne može pripasti nikome. On pripada svima, ma kakve mu granice odredio ovaj ili onaj ugovor. Tako je bilo oduvijek iako se nikada svi nisu pomirili s time. Bliski istok stoljećima su uzdrmaivali događaji u čijim su temeljima sukobi geostrateških interesa, različite religije, voda, zemlja i nafta. Ipak, najosjetljivije pitanje ostaje status Jeruzalema, grada koji nazivaju "pupkom svijeta", "centrom civilizacija", "kolijevkom čovjekove duhovnosti", "svetištem svih svetišta".

Na zemaljskoj kugli ne postoji mjesto s tolikom koncentracijom povijesti, legendi i mitologije po "kvadratnom centimetru". Grad je to na čijoj su sudbini zapeli mnogi sporazumi Izraelaca i Palestinaca. I ne samo njih. Prelistavanje nebrojenih knjiga o Jeruzalemu i setnje ulicama i trgovima unutar zidina toga čudnovatoga grada otkrivaju s podjednakom preciznošću razloge zbog kojih je nemoguće potpuno i jednostrano prisvajanje Jeruzalema, kao što objašnjavaju i zašto je ta želja tako velika. O Jeruzalemu se teško može razmišljati nepristrano i hladne glave. Tamo je sve uzavrela strast. Zato i razgovori o tome gradu s njegovim stanovnicima različita podrijetla i vjere otkrivaju nevjerovatnu nemogućnost ljudskog intelekta da dosegne "objektivnu" razinu na kojoj moguće rješenje postaje "pošteno" i "razumno", podjednako za sve.

Svojedobno mi je u tom gradu jedan kršćanski svećenik izrekao pomalo bogohulnu rečenicu: "Ne postoji na Zemlji dovoljno ekumenizma kako bi se premostile sve ovdašnje vjerske i druge razlike...". Stoljeća su pokazala da nema ni toliko ekskluzivne isključivosti koja bi održavala stalno ključanje krvi. Tamo je svatko svakome, ipak, morao priznati da tri velike monoteističke religije, judaizam, kršćanstvo i islam, čije su svetinje koncentrirane na nekoliko kvadratnih kilometara u zidinama Jeruzalema, imaju podjednaka prava koja su ravna podjednakim pretenzijama na grad i zemlju.

Polovica čovječanstva tako Jeruzalem doživljava kao zajedničku kapiju kroz koju valja proći na putu između sadašnjosti i vječnosti. Uporna nastojanja onih koji ta vrata žele pritvoriti za jedne a odskriniti za druge propadati će i dalje, bez obzira na to koliko dnevna politika izgledala moćna i presudna iz perspektive običnih smrtnika, zanemarivo malih u usporedbi s besmrtnim Jeruzalemom. Kako je, zašto i pod kojim okolnostima Jeruzalem postao sveti grad triju religija pitanja su na koja odgovori često podliježu vizuri onoga tko ih daje. Ipak, ukristanje raznih izvora o prošlosti svetoga grada u kojem se čak i okorjeli ateisti osjećaju kao vjernici i hodočasnici omogućuje prilično jasnu sliku o nastajanju grada svih gradova.

Knjige kažu kako su područje današnjeg Jeruzalema prvi naselili Kanaanci, tri tisućljeća prije naše ere. Dolina je bila pogodna, okružena brdima, a bilo je i vode i šume. Pleme koje se tu naselilo, kažu stari spisi, zvalo se Džebusiti, pa su svoje naselje nazvali - Džebus. U kasnijim egipatskim, asirskim i babilonskim tekstovima naselje se spominje kao Urusalimu. U Starom zavjetu grad se naziva Shalim. Imperator Konstantin vratio mu je ime - Urshalim. Nakon arapsko-muslimanskih osvajanja tada već poznati grad dobio je naziv koji za islamski svijet vrijedi i danas - Al-Quds. U historiografiji je svako od tih razdoblja obojeno različitim nijansama koje se danas produbijuju i višeznačno koriste, često i brišu poradi bizarnih detalja svakodnevnog života.

Kako je svojedobno konstatirao izraelski kroničar, "jedino mjesto na kojem je u Jeruzalemu ekumenizam doista ostvaren jesu prodavaonice suvenira u kojima se židovski, muslimanski i kršćanski kič nudi s podjednakim entuzijazmom". Drevni grad ispunjen je pobožnošću još prije tri tisuće godina. Tunjski vodiči pričaju kako je tada legendarni židovski vladar David u Jeruzalem donio Kovčeg zavjeta koji su prema

» predanju Židovi ponijeli sa sobom tragajući, od Tanisa u Egiptu preko Sinaja, za Obecanom zemljom. Davidov sin Salamon podigao je na brdu u Jeruzalemu velebni hram za Kovčeg zavjeta. Legenda kaže kako su ga gradile tisuće Židova koji su cedrovo drvo za građevinu dovlačili iz Libanona. Grad se širio, a nikli su i snažni bedemi oko njega. Bilo je to vrijeme procvata Jeruzalema u kojem Salamon nije ratovao s vladarima okolnih zemalja, nego se ženio njihovim kćerima. Imao je, kaže Biblija, sedam stotina žena i tri stotine priležnica. Ipak, 587. godine Nabukodonosor je osvojio i razorio Jeruzalem, zajedno s hramom. Njegove je stanovnike kao roblje preselio u Babilon. Pedeset godina poslije perzijski car Kir oslobodio je Izraelite koji su ponovno sagradili mnogo manji hram. Rimljani su Jeruzalem okupirali 63. godine prije naše ere. Grad ponovno cvjeta. Kao osvajači se smjenjuju Pompej, Hirkanus II. i Herod, koji je na vlast došao 37. godine. S njim završava razdoblje gradnje, uspona i veličanstvene raskoši. Pod surovom opsadom vojskovođe Tita izbrisao je sjaj Herodova doba. Hadrijan je tamo osnovao rimsku koloniju Elija Kapitolinu 135. godine naše ere. Židine oko staroga grada, onakve kakve danas poznajemo, sagradio je kasnije otomanski vladar Sulejman Veličanstveni. Kršćanska zajednica u Jeruzalemu uzlet doživljava kasnije.

Car Konstantin sagradio je kuće na Kalvariji i vrlo lijepu baziliku na Maslinovoj gori. Carica Evdokija i patrijarh Juvenal u petom, a Justinijan u šestom stoljeću, dovršili su velebni grad koji je postao meka vjernika iz cijeloga kršćanskog svijeta. Blagostanje je, kako to najčešće biva, trajalo kratko.

Perzijanci su 614. godine napali grad, protjerali stanovništvo i za sobom ostavili ruševine i zgarišta. Poslije njih Jeruzalem napada i 638. godine osvaja kalif Omar. U svetom gradu počelo je zlatno doba islamske kulture i civilizacije. Mnogi povjesničari danas se slažu da su muslimani i kršćani u Jeruzalemu živjeli uglavnom složno, sve dok ekspedicija bizantskih križarskih osvajača nije haranjima probudila revolt i osvetoljubivost muslimana, što je kulminiralo 1000. godine, kada je fatimidski kalif Hakim porušio sveti grob i mnoga sveta mjesta. Križari su, ipak, zauzeli Jeruzalem 15. srpnja 1099. godine, da bi ih odatle protjerao glasoviti arapski vojskovođa Salahuđin. Razaranja su potom liječena entuzijazmom i umjetnošću franačkih arhitekata. Dan im je zadatak da ponovno podignu sveti grad. Kada su grad zauzeli Turci 1244. godine, počela je nova, duga borba za dominaciju nad Jeruzalemom. Gospodari su se smjenjivali sve do kraja Krimskoga rata, kada je Pariškim sporazumom 1856. dogovoreno da o njegovoj sudbini ravnopravno odlučuju Rusija, Francuska, Njemačka i Velika Britanija. Nova era nastupila je u prosincu 1917. godine, kada su Britanci u Jeruzaleu ušli sa svojom vojskom, koju je predvodio legendarni general Allenby. Time je prestala turska vladavina, a tri godine poslije Jeruzalem je postao centar Palestine, ali pod britanskim mandatom. Vrijeme, povijest i život učinili su da svaki kamen u Jeruzalemu postane dragocjen, svet i po mnogo čemu sudbonosan. Različiti osjećaji i razmišljanja o Palestini i Jeruzalemu podizani su na razinu prava i, još više, sudbine.

Tamošnji nebrojeni spomenici ne poštuju se samo kao relikvije. Imaju i druge dimenzije. Zato neki, možda s pravom, odavno postavljaju pitanje hoće li Jeruzalem imati snage suočiti se s vlastitom poviješću i pritom opstati.

Bez obzira na to kako se u prošlosti zvao i kome formalno pripadao, Jeruzalem je u dugoj povijesti gotovo uvijek uživao poseban tretman. Tako je i danas, u sklopu krize na Bliskom istoku, njegov značaj izniman.

Zanimljivo je da Jeruzalem od razaranja Salamonova carstva nikada nije formalno bio glavni grad neke države osim svoje, "jeruzalemske". Uvijek je bio autohtono administrativno sjedište, važan kulturni, vjerski i trgovinski centar. Vlast onih koji su upravljali iz Jeruzalema protezala se na grad i njegovu okolinu. Obuhvaćala je uglavnom cijeli teritorij Palestine, često i veći, ali sve to nije bilo obilježavano državnim ili nacionalnim granicama. Tek poslije Prvoga svjetskog rata, kada su dobili mandat upravljanja Palestinom, Britanci su preciznije odredili granice zemlje. Jeruzalem je postao administrativno središte, a tada određene granice Palestine ostat će i u suvremenoj povijesti i politici. Želeći oprati ruke od Palestine, Britanija je nakon Drugoga svjetskog rata tek osnovanoj svjetskoj organizaciji vratila mandate na tu zemlju, nakon čega je Generalna skupština UN-a donijela odluku o podjeli Palestine. Židovi su dobili pola od njega čemu su se nadali stoljećima, a Palestincima su uzete tri četvrtine onoga što im je u posjedu bilo stoljećima. Za Jeruzalem je predviđen poseban status, njegova internacionalizacija. Bio je to pokušaj stvaranja svojevrsnog Vatikana na palestinskome tlu, ali planovi se nisu odvijali kako je zamišljeno. U razbuktalome arapsko-izraelskom sukobu obje strane vodile su najteže borbe upravo za pozicije u svetom gradu.

Arapci su u početku držali cijeli Jeruzalem i krvavo branili svaki njegov kamen. Njima je gubitak Jeruzalema značio gubitak rata. Za Židove je osvajanje Jeruzalema bilo pitanje života i smrti, pitanje ispunjenja dvije tisuće godina starog zavjeta. Unatoč svemu, nijedna zaraćena strana nije mogla do kraja vladati cijelim gradom. Židovima je pripao zapadni dio, a Arapi su zadržali njegovu istočnu polovicu, u kojoj su uglavnom svi znameniti spomenici triju religija: kršćanstva, islama i judaizma. Ostaci Salamonova hrama, poznati kao Žid plača, našli su se na demarkacijskoj liniji koja je odvajala arapski od židovskoga dijela. Tako je bilo punih devetnaest godina, sve do lipanskoga rata 1967., kada su izraelske snage okupirale cijeli Jeruzalem i Palestinu. Otad je Izrael činio sve kako bi izmijenio karakter Jeruzalema i zauvijek ga zadržao pod svojom kontrolom. Pola stoljeća arapsko-izraelskoga spora pokazalo je da se dvije strane ne mogu sporazumjeti o mnogo čemu, ali da će među svim nesporazumima problem Jeruzalema ostati najteži. Izraelci su na grub način rekli što o tome misle, osobito kada su donijeli zakon kojim se Jeruzalem proglašava "nedjeljivom prijestonicom" njihove države. No, tako su isprovocirali i snažno ujedinjenje inače poslovično razjedinjenih Arapa. Arapska i islamska neslaganja postoje u mnogo čemu, ali ona nestaju pred spomenom Jeruzalema. Sudbina Jeruzalema svakako je dio izraelsko-palestinskog sukoba, ali znatno premašuje njegove, pa i bliskoistočne okvire. Nakon lipanskoga rata 1967. Izrael je sustavno poduzimao mjere kojima je cilj bio ojačati pozicije na okupiranome dijelu Palestine, osobito u svetome gradu. Jeruzalem je dobio jednog predsjednika gradske uprave. Počelo je "uređenje" grada koje najčešće nije značilo ništa drugo doli rušenje cijelih arapskih naselja iz pojedinih dijelova grada, koji su poslužili za podizanje židovskih naselja ili su pretvarani u trgove poput onoga u blizini Žida plača. Na silu je obavljana eksproprijacija arapske zemlje, kuće mnogih starosjediłaca dizane su u zrak, a stanovništvo protjerivano. Buidožerima su čišćena područja na kojima su se nalazile arapske kuće. Izraelska je vlast prisvojila imanja koja su prije pripadala jeruzalemskoj općini, kao i vjerske posjede. Sve je to rađeno pod izgovorom ujedinjavanja grada, ali nije značilo ništa drugo doli plansku aneksiju Jeruzalema i njegovo pretvaranje u posve novi, pretežno židovski grad.

Teško je naći točne službene podatke o broju i strukturi stanovništva u Izraelu, posebno Jeruzalemu. Barata se brojkom oko šest milijuna Židova i milijun Palestinaca u Izraelu. U Jeruzalemu živi oko 200 tisuća Palestinaca. Oni su formalno državljani Izraela, imaju izraelske osobne iskaznice, ali ne i putovnice, niti imaju pravo glasa osim na lokalnim izborima. Plaćaju poreze državi. Danas je očito kako je potpuno poremećena ravnoteža u korist židovskoga stanovništva.

Vrlo je bitan datum 30. lipnja 1980. godine, kada je u Knesetu (izraelski parlament) donesen tzv. osnovni zakon kojim se proglašava suverenitet nad Jeruzalemom kao "nedjeljivom prijestolnicom" Izraela. Prihvaćen je sa 69 glasova za i 15 protiv, uz to da je dio poslanika prije glasovanja napustio dvoranu ne želeći se izjasniti. Kneset, inače, ima 120 poslanika.

Želja Izraela da se po svaku cijenu dokopa Jeruzalema postojala je od prvih dana stvaranja države. Prvi izraelski premijer Ben Gurion izjavio je 1950. kako je "još kralj David tisuću godina prije naše ere učinio Jeruzalem glavnim gradom Izraela. Time je samo potkrijepljeno biblijsko pravo Izraela na Palestinu i Jeruzalem kao glavni grad". Svi kasniji događaji vodili su cilju koji su postavili Ben Gurion i cionistički pokret. Religija je, naravno, jedan od kame- na temeljaca Jeruzalema kakav je danas i kakav je oduvijek bio.

Židovi diljem svijeta mole se u smjeru Žida plača, toga drevnog ostatka veličanstvenoga Salamonova hrama. Puni sjaj hramu koji je srušio Nabukodonosor vratio je Herod, koji je vladao pet stotina godina poslije Salamuna, u vrijeme kada je rođen Isus. Zapadni zid, poznatiji kao Žid plača, nastao je, zapravo, za Herodove obnove hrama. Prema židovskoj tradiciji, božanski duh ostao je nad tim mjestom i nakon uništenja hrama. U gotovo svako doba dana ili noći pred Židom mole muškarci i žene ili pak jednostavno stoje i šute. Pukotine i prorezi između kamenja u zidu ispunjeni su presavijenim papirićima s molitvama vjernika. Kako bi bilo mjesta za nove poruke, vjerske vlasti povremeno skupljaju papiriće i zakapaju ih na obližnjem groblju, kao što se postupa sa starim molitvenicima i svetim knjigama. Uoči sabata i za blagdane tisuće Židova preplavi šetalište ispred Žida plača. Brojni vjernici s raznih strana mole se istodobno u toj velikoj sinagogi pod vedrim nebom - irački, marokanski, istočnoeuropski. Mješavina njihovih različitih liturgija odražava bogatu raznolikost židovske dijaspore. Brojnost kršćanskih vjera u svetom gradu još je uočljivija. Neki noviji podaci kažu kako se samo u Jeruzalemu ispovijedaju 32 kršćanske vjere.

Šetajući ulicama staroga grada srest ćete, iako ćete ih vjerojatno teško razlikovati, pripadnike raznolika »

» kršćanskog bogoštovlja u Svetoj zemlji - grčke pravoslavne svećenike s visokim kapama, Jermene s crnim kapuljačama, pripadnike raznih rimokatoličkih redova u raznobojnim odeždama, Etiopljane, Kopte iz Egipta, pripadnike Sirijske pravoslavne crkve čija djeca uče aramejski - jezik kojim je, kažu, govorio Isus. Onima koji nisu dobro upućeni u povijest religija teško je bez dobra vodiča prepoznati pripadnike mnogih crkava i njihove predstavnike u masi prolaznika - Maronite, Kaldejece, Melkite... Svi oni, razumljivo, polažu manje ili više prava na kamen kojim hode po Jeruzalemu, a zajedničko im je to što s prilično isključivosti u vezi s "pravima na svetu zemlju", pa ponekad i s određene visine, gledaju na tzv. zapadne crkve.

Inače, stoljećima su izbijali žestoki sukobi između pripadnika različitih vjera zbog prava nad uzvišenim svetim mjestima. U crkvi Svetoga groba, najsvetijega mjesta kršćanstva, za takvih rasprava svećenici su se tukli, čak i ubijali. Rješenja problema nalazila se su na razne načine. Generacijama je, primjerice, ključ crkve Svetog groba u posjedu muslimanske obitelji koja svakog jutra otvara glavna crkvena vrata. Tako je izbjegnuta velika rasprava među kršćanima o tome tko bi se trebao brinuti o ključu. Unatoč svemu tome, pripadnici različitih crkava ujedinjeni su u danima kada ih kalendar dovodi na put kojim je kroz Jeruzalem koračao Isus na svoj posljednji Pesah.

Maslinova gora, Via Dolorosa, Golgota, crkva Svetog groba, Isusovo raspelo, sve su to mjesta koja za njih imaju neponovljivo zajedničko značenje i smisao. Svetost Jeruzalema za islam vezana je uz opis iz Kur'ana koji govori o čudesnom noćnom putovanju božjeg poslanika Muhameda iz svetoga grada Meke do najudaljenijeg mjesta bogoštovlja, Jeruzalema. Svako će vam dijete u Jeruzalemu ispričati kako je "Muhameda probudio anđeo Gabrijel u Meki i odjahao s njim do Jeruzalema na konju koji je imao čovječju glavu". Sa stijene na kojoj je nekada bio židovski hram Muhamed se vinuo na nebo, gdje su mu otkrivene pouke islama.

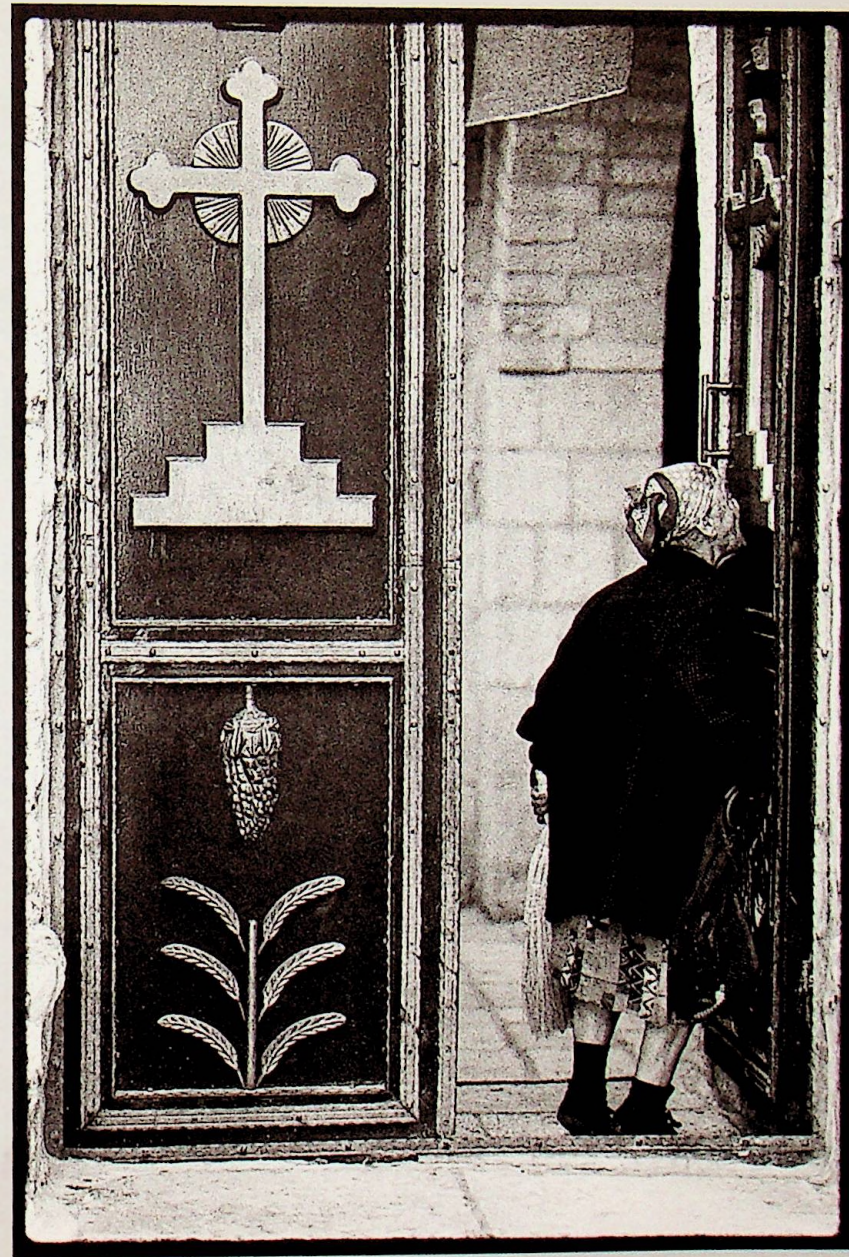
Iznimno blago koje su rani muslimanski vladari ostavili Jeruzalemu jest prelijepa džamija Kupola nad spomenutom stijenom (Masjid Al Sakhara Al-Mucharrafa) koju je 691. godine, na mjestu srušenog židovskoga hrama, podigao kalif Abd-al-Malik. Na tom je mjestu osvajač Jeruzalema kalif Omar (638. god) najprije raščistio stare ruševine i naredio da se sve poprskaju ružinom vodicom, a onda naložio da se tu sagradi mala drvena džamija. Pri ulasku u Jeruzalem, kako stoji u židovskim izvorima, velikodušni kalif Omar posjetio je i crkvu Svetog groba. Džamija Kupola, zlatnim pločicama pokriveno islamsko svetište, ubraja se među najljepše građevine na svijetu i predstavlja arhitektonski simbol i vizualni ukras Jeruzalema. Na sjevernom kraju toga središnjeg platoa nalazi se džamija Al-Aqsa, jedan od najvažnijih monumenata islamske civilizacije. U nju može stati pet tisuća vjernika, a još desetak puta toliko njih može moliti na platou ispred. Brdo hrama, koje i židovi i muslimani smatraju svetim, najosjetljivija je tačka na Bliskom istoku.

I kršćanima je Jeruzalem iznimno važan, ali njihove se crkve, uključujući i Vatikan, već godinama mudro drže stava da je za njih najvažnije imati slobodan pristup svetim mjestima. Sve im je ostalo, kažu, manje bitno. Izraelu to, naravno, odgovara. Za islam je to najvažnije mjesto po svetosti, pokraj Meke i Medine, i ne može "pripasti" Izraelu. U svakom slučaju, grad sa svim svojim posebnostima ostaje čvor koji spaja, ali i stoljećima mrsi odnose na tom području. Ipak, povijest već dugo ne pamti u Jeruzalemu klasični sveti rat. Dugotrajni politički sukobi nisu prerasli u vjerske.

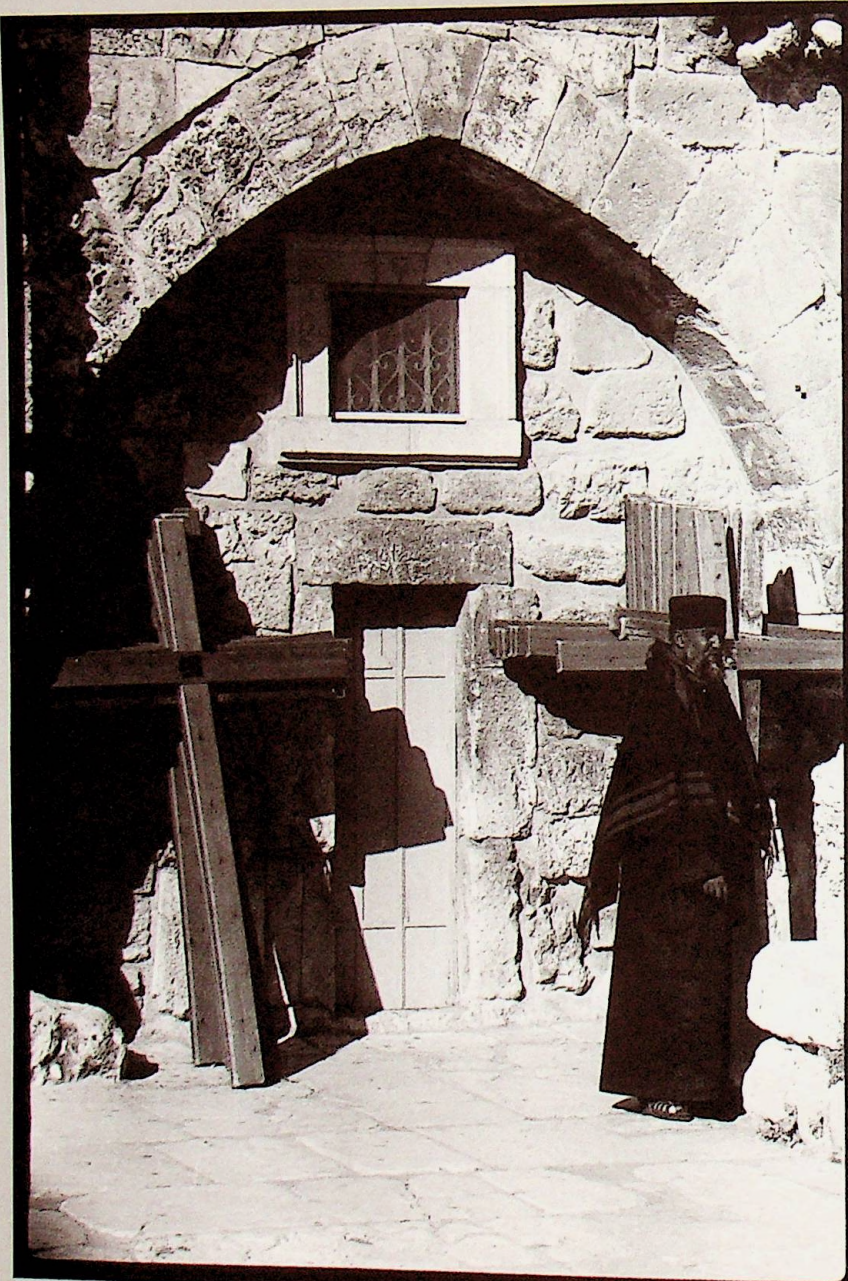
Unatoč napetosti između različitih kršćanskih crkava i tenzijama između židova i muslimana, strastima upletenim u proturječna uzdizanja vjere na tom religijskom izvoru, ondje je ipak ostvarena kakva-takva razina mira i harmonije. Sve to, kao i uvijek, temeljito može uzdrmati samo - politika.

Zlatko Dizdarević

Izložba fotografija
"Jeruzalem 2002."
Darija Petkovića

Izdavač:

Kulturno-informativni
centar
Preradovićeve 5, Zagreb

Za izdavača:
Goran Pavletić

Nakladnik:
Darije Petković

Postav izložbe:
Maša Štrbac

Dizajn kataloga:
Gordana Vukres / Pictoris

Tisak i fotoliti:
Tisak Trebotić d.o.o.

Listopadska 11, Zagreb

Tekst:

Zlatko Dizdarević

Lektura:

Dijana Suton

Naklada:

250 komada

Pokrovitelji:

GLOBUS

kontakt adresa:
petkovic@yahoo.com